

Zoran Jelenc

VSEŽIVLJENJSKOST UČENJA TER RAZISKOVANJE VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA Ob 50-letnici Pedagoškega inštituta

Letos praznuje Pedagoški inštitut 50 let delovanja, kar je za raziskovanje vzgoje in izobraževanja pomemben dogodek ter hkrati spodbuda za razmislek o raziskovanju vzgoje in izobraževanja z različnih zornih kotov. Sodelavcem Pedagoškega inštituta čestitam za njihovo dozdajšnje uspešno delo in jim želim uspešno nadaljevanje raziskovanj na področju vzgoje in izobraževanja. Sam sem šest let delal na tej ustanovi, ki sem jo nazadnje (leta 1991) moral zapustiti, ker vsebina mojega raziskovanja, to je raziskovanje izobraževanja odraslih in andragogike, ni bila kompatibilna z njenim programom. Strategija vseživljenjskosti učenja je tista, ki bo v prihodnosti zahtevala kompatibilnost raziskovanja obeh področij, to je vzgoje in izobraževanja otrok in mladine ter izobraževanja odraslih. Pedagoški inštitut ima pri tem dve možnosti: razviti sodelovanje med tema področjema v lastni instituciji ali vzpostaviti in razviti sodelovanje z institucijami, ki raziskujejo področje andragogike in izobraževanja odraslih.

V dokumentih *Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije 2011–2020 (RISS)* (2011) in v predlogu *Resolucije o nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020* (2011) (ta čas je razprava o tem zamrznjena) se vseskozi poudarja velika potreba po znanju, kot najširši okvir za njegovo pridobivanje pa se označuje vseživljenjsko učenje. Nujen pogoj za udejanjanje strategije vseživljenjskosti učenja je razvito izobraževanje odraslih. V nasprotju s pomenom in vlogo, ki se v obeh navedenih dokumentih pripisuje izobraževanju odraslih,¹ imata izobraževanje odraslih in andragogika ta čas v naši vzgojno-izobraževalni politiki kljub prizadevanjem andragogov in izobraževalcev odraslih² še zmeraj le obrobni

1 To potrjujejo postavke v teh dokumentih, kot so: družba, ki temelji na znanju; trikotnik znanja; prenos znanja in tehnologij; izobraževanje na delovnem mestu; krepitev človeških virov; enaka dostopnost študija za vse, mlade in odrasle; fleksibilne izobraževalne poti; študij na daljavo, e-izobraževanje; upoštevanje neformalne in priložnostnega učenja idr.

2 Naj kot pomembne ustanove in združenja omenimo le nekatere: Andragoški center Slovenije, Andragoško društvo Slovenije, Filozofska fakulteta UL (Oddelek za pedagogiko in andragogiko), Zveza ljudskih univerz Slovenije, Društvo za izobraževanje odraslih v srednjih šolah, Združenje zasebnih izvajalcev za izobraževanje odraslih.

položaj, kar se zrcali tudi v neustrezni sistemski urejenosti tega področja. Neustreznost ali pomanjkljivost sistemske ureditve izobraževanja odraslih (in s tem povezanega raziskovanja) se kaže v pomanjkljivi ali nezadostni urejenosti na vseh področjih sistema urejanja. To pa so:

Umestitev v sistemu vzgoje in izobraževanja

Kljub sprejetju *Strategije vseživljenjskosti učenja v Sloveniji* (Strategija VŽU, sprejelo jo je leta 2007 tedanje ministrstvo za šolstvo in šport) in opredelitvi, po kateri je vseživljenjskost učenja »vodilno načelo vsega izobraževanja in učenja ter temeljna družbenorazvojna strategija« (Strategija VŽU, 2007, str. 7), ima izobraževanje odraslih v politiki in praksi vzgoje in izobraževanja v Sloveniji le obrobni položaj. Politika se ravna po sprejetem *Nacionalnem programu izobraževanja odraslih* (1998), ki pa ima to napako, da pred tem ni bila sprejeta strategija izobraževanja odraslih v skladu s *Strategijo vseživljenjskosti učenja* (2007). Med ukrepi za njeno udejanjanje je tudi zahteva po izdelavi operativnega programa, tega pa ministrstvo za šolstvo in šport ni sprejelo. Med ukrepi je tudi zahteva, da mora udejanjanje Strategije VŽU spremljati strokovni svet; ta je bil sicer imenovan, a je imel v osmih letih, odkar je ustanovljen, le eno sejo, torej ustanovno.

Zakonska ureditev

Področje izobraževanja odraslih ni ustrezno zakonsko urejeno, saj *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (ZOFVI) (1997), ki je narejen po »meri« izobraževanja otrok in mladine, izobraževanje odraslih pa se iz tega izpeljuje le za ureditev področja formalnega izobraževanja in tako ne zajema celovito vsega izobraževanja in učenja odraslih; celovitosti zakonske ureditve izobraževanja odraslih ne more urediti niti *Zakon o izobraževanju odraslih* (ZIO, 2006), ki prav tako ni celovit zakon za področje izobraževanja odraslih, saj obravnava predvsem neformalno izobraževanje odraslih.

Upravljanje

Izobraževanje odraslih je na državni ravni, v sestavi ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, umeščeno v direktorat za srednje in višje šolstvo ter izobraževanje odraslih, kar ni ustrezna rešitev za tako veliko in specifično področje, kot je izobraževanje odraslih, ki bi bilo ustrezno urejeno le, če bi bilo umeščeno v relativno avtonomno organizacijsko enoto, svoj direktorat. Tudi na lokalni ravni izobraževanje odraslih ni ustrezno urejeno, saj nima dovolj zakonske podpore za svoje delovanje, kar je nujen pogoj za uspešno prakso.

Financiranje

Država zagotavlja financiranje predvsem za izobraževanje otrok in mladine, financiranje izobraževanja odraslih pa ni ustrezno zakonsko urejeno. Velik delež stroškov pogosto bremeni posameznika. Delež javnih sredstev za izobraževanje odraslih v vseh javnih sredstvih za vzgojo in izobraževanje je majhen – manj kot tri odstotke vseh javnih sredstev za vzgojo in izobraževanje ali 0,1 odstotka BDP.

Razvojna infrastruktura

Še zmeraj ni opredeljena javna služba za izobraževanje odraslih. Spričo šibko razvite infrastrukture je ogrožena izvedba *Nacionalnega programa izobraževanja odraslih*.

Tudi položaj in razvoj raziskovalne dejavnosti na področju andragogike in izobraževanja odraslih potrjuje predpostavko o nezadostni urejenosti področja, saj bistveno zaostaja za tistim na drugih področjih vzgoje in izobraževanja. Potem ko je *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* leta 1997 opredelil Andragoški center Slovenije (ACS) za eno od svetovalnih služb ministrstva za šolstvo in šport, se je v tej ustanovi iz leta v leto zmanjševalo število ustrezno kvalificiranih raziskovalcev, ki bi bili konkurenčni za pridobitev temeljnih in aplikativnih raziskav, ACS pa zdaj opravlja (sicer uspešno) le še razvojne projekte in aplikativne naloge, ki jih praviloma določata in financirata ministrstvo za šolstvo in šport ter ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, največkrat s pomočjo sredstev iz koheziivnih skladov EU. Na področju andragogike tako v Sloveniji nimamo ustrezne avtonomne raziskovalne ustanove, kot jo ima pedagogika s Pedagoškim inštitutom. Ni veliko manjkalo, da bi Slovenija izpadla iz mednarodne raziskave OECD o udeležbi odraslih v izobraževanju (PIAAC), ki daje podatke o stanju na področju izobraževanja odraslih. V primerjavi z mednarodnimi raziskavami na področju vzgoje in izobraževanja otrok in mladine, ki imajo podporo ministrstva, izobraževanje odraslih te podpore v začetku, ko so druge države že izvajale raziskavo, ni imelo. Ministrstvo jo je podprlo šele kasneje, ko je andragogom uspelo dokazati, kako velika škoda bi nastala, če se Slovenija ne bi vključila v raziskavo.

Na področju izobraževanja odraslih in andragogike sicer ne manjka aktualnih raziskovalnih tem. Hitro jih lahko naštejemo več deset, med njimi so po mojem mnenju pomembnejše:

- sodelovanje v mednarodni raziskavi OECD – udeležba odraslih v izobraževanju (PIAAC);
- značilnosti »družbe, ki temelji na znanju«, v Sloveniji (v različnih državah ima različne značilnosti in jo različno razumejo);
- »Slovenija – učeča se dežela« ali družba, ki temelji na učenju, kot pogoj za družbo, ki temelji na znanju;
- umestitev izobraževanja odraslih in andragogike v celotno shemo teorije in prakse vzgoje in izobraževanja;
- dostopnost študija za vse, mlade in odrasle: kako razviti in izkoristiti enake pravice do študija;
- fleksibilne izobraževalne poti na visokošolskih institucijah v Sloveniji;
- upoštevanje neformalnega in priložnostnega učenja na visokošolskih institucijah;
- umestitev študija na daljavo v slovenski visokošolski sistem;
- možnosti prenosa znanja in tehnologij;
- znanje in programi za potrebe dela in načrtovanje osebne poklicne poti;
- pridobivanje kvalifikacij na horizontalni ravni;
- znanje in programi za razvoj družbene kohezivnosti;
- znanje in programi za dejavno državljanstvo;

- skupnostno učenje in izobraževanje; medgeneracijsko učenje in izobraževanje;
- ugotavljanje in izkazovanje potreb po znanju;
- pomen ključnih kompetenc in standardi temeljnih znanj;
- modeli financiranja izobraževanja odraslih.

Ob praznovanju 50-letnice Pedagoškega inštituta, ko se razmišlja tudi o njegovih možnostih in programskih usmeritvah za prihodnost, se – glede na izhodiščno tezo v tem prispevku in poudarek na pomenu strategije vseživljenjskosti učenja – postavlja logično vprašanje, zakaj v raziskovalne programe niso vključene tudi raziskave o: vseživljenjskosti učenja, družbi, ki temelji na znanju, učeči se družbi ter o celotni shemi teorije in prakse vzgoje in izobraževanja, kakršno je v svojih razmišljanjih v obrisih začrtal dr. Franc Pediček. Pedagoški inštitut bi lahko imel pomembno vlogo tudi v raziskovanju inovativnih poti in načinov izobraževanja na visokošolskih institucijah ter pri upoštevanju neformalnega izobraževanja pri ugotavljanju in potrjevanju z neformalnim izobraževanjem in učenjem pridobljenega znanja, raziskovanju umestitve študija na daljavo v slovenski visokošolski in tudi nasploh v izobraževalni sistem ter pri raziskovanju učenja kot krovnega pojma v vzgoji in izobraževanju.

Sprašujem se, zakaj je Pedagoški inštitut v obdobju, ko postaja vseživljenjskost učenja »vodilno načelo vsega izobraževanja in učenja ter temeljna družbenorazvojna strategija«, še zmeraj programsko zamejen v področja predšolskega, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (brez visokošolskega) ter prednostno ostaja pri obravnavanju šolskega in formalnega izobraževanja, izključujoč čedalje bolj aktualne možnosti različnega organiziranega in drugega samostojnega učenja.

Strategija vseživljenjskosti učenja ni strategija izobraževanja odraslih, četudi mnogi, ki enačijo pojma vseživljenjsko učenje in izobraževanje odraslih, tako razlagajo. Z upoštevanjem paradigme vseživljenjskega učenja se lahko raziskovalne institucije medsebojno povezujejo in dopolnjujejo. Ob tem pa je treba sistemsko in kadrovsko okrepiti raziskovanje na področju izobraževanja in učenja odraslih, da bi lahko raziskave ustrezale visoko postavljenim merilom za financiranje znanstvenega raziskovanja v Sloveniji. Okrepiti bi bilo treba njihovo avtonomijo pri določanju raziskovalnega programa in zmanjšati odvisnost od resornih ministrstev (izobraževanje, delo), ki »zategujejo vajeti« raziskovanja, ko odobrijo le financiranje tistih vsebin, ki ustrezajo njihovim potrebam, te pa so praviloma kratkoročne.

LITERATURA

- Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije 2011–2020* (2011). V Ljubljani: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.
- Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020* (2011). Pridobljeno s http://www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/odnosi_z_javnostmi/30.03._resolucNPVS_DZ.pdf.
- Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji* (2007). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije: Javni zavod Pedagoški inštitut, 2007.

Nacionalni program izobraževanja odraslih: strokovne podlage (1998). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Zakon o izobraževanju odraslih (2006). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije. Pridobljeno s <http://www.uradni-list.si/1/content?id=76047>.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1997). Ljubljana: Gospodarski vestnik.